

„Za światła szła noc, rozpacz i śmierć...” Obraz klęski powstania w *Rozdzióbią nas kruki, wrony* Stefana Żeromskiego

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Schemat](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Artur Hutnikiewicz, *Stefan Żeromski*, [w:] tegoż, *Młoda Polska*, Warszawa 1994, s. 274.
- Źródło: Artur Hutnikiewicz, *Stefan Żeromski*, [w:] tegoż, *Młoda Polska*, Warszawa 1994, s. 273.
- Źródło: Melania Kierczyńska, *Rozdzióbią nas kruki, wrony... w świetle listów Żeromskiego z 1892 roku*, [w:] tegoż, *Stefan Żeromski*, Warszawa 1951, s. 57.
- Źródło: Stefan Żeromski, *Rozdzióbią nas kruki, wrony*, [w:] tegoż, *Opowiadania*, Warszawa 2001, s. 13.
- Źródło: Stefan Żeromski, *Rozdzióbią nas kruki, wrony*, [w:] tegoż, *Opowiadania*, Warszawa 2001, s. 14.
- Źródło: Stefan Żeromski, *Rozdzióbią nas kruki, wrony*, [w:] tegoż, *Opowiadania*, Warszawa 2001, s. 12.

- Źródło: Jan Kucharski, *Twórczość Stefana Żeromskiego w latach 1892–1895*, Gdańsk 1974, s. 175.
- Źródło: Jan Kucharski, *Twórczość Stefana Żeromskiego w latach 1892–1895*, Gdańsk 1974, s. 159.
- Źródło: Jan Kucharski, *Twórczość Stefana Żeromskiego w latach 1892–1895*, Gdańsk 1974, s. 179.
- Źródło: Sławomir Sobieraj, *Etos powstania styczniowego jako fundament koncepcji odrodzenia państwa i narodu w twórczości Stefana Żeromskiego*, „Inskrypcje” 2016, nr 2, s. 49–50.
- Źródło: Stefan Żeromski, *Sułkowski*, Warszawa 1972, s. 59.
- Źródło: Stefan Żeromski, *Rozdzióbią nas kruki, wrony...*, [w:] tegoż, *Utwory zebrane*, t. 2, Warszawa 1976, s. 47.
- Źródło: Jan Kucharski, *Twórczość Stefana Żeromskiego w latach 1892–1895*, Gdańsk 1974, s. 159.
- Źródło: Stefan Żeromski, *Rozdzióbią nas kruki, wrony*, [w:] tegoż, *Utwory zebrane*, t. 2, Warszawa 1976, s. 53.

„Zza świata szła noc, rozpacz i śmierć...” Obraz klęski powstania w *Rozdzióbią nas kruki, wrony* Stefana Żeromskiego

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

W pierwszym wydaniu (z 1894 roku) opowiadanie Stefana Żeromskiego *Rozdzióbią nas kruki, wrony* nosiło podtytuł *Bajka*. Czy, podążając tropem gatunkowym, powinniśmy w nim szukać morału?

” Sławomir Sobieraj

Etos powstania styczniowego jako fundament koncepcji odrodzenia państwa i narodu w twórczości Stefana Żeromskiego

Pojawiające się w nim [tytule] słowa „Rozdzióbią nas kruki, wrony...” nie muszą być zatem wyłącznie elegijną pieśnią [wajdeloty](#) opiewającego tragizm dokonanej (dokonującej się) zagłady narodu, można traktować je również jako rodzaj przestrogi, umieszczonej na początku złej bajki, która źle się kończy.

Czy opowiadanie Żeromskiego rzeczywiście „źle się kończy”? A może, jak pisze dalej Sławomir Sobieraj:

” Sławomir Sobieraj

Etos powstania styczniowego jako fundament koncepcji odrodzenia państwa i narodu w twórczości Stefana Żeromskiego

[...] należałoby odczytywać tytuł inaczej, z przeczeniem: „Nie rozdzióbią nas kruki, wrony...”. „Nie rozdzióbią” nas – jeśli nie poddamy się [oportunistom](#) i zdrajcom, jeśli zadbamy o świadomość narodową chłopów. Albo też można czytać przestrozę wprost: Zatracimy się jako naród, jeśli nie spełnimy wymagań jedności i wiary w swoją niezależną egzystencję.

Źródło: Sławomir Sobieraj, *Etos powstania styczniowego jako fundament koncepcji odrodzenia państwa i narodu w twórczości Stefana Żeromskiego*, „Inskrypcje” 2016, nr 2, s. 49–50.

Twoje cele

- Zinterpretujesz tytuł opowiadania Stefana Żeromskiego *Rozdzióbią nas kruki, wrony*.
- Przeanalizujesz fragmenty opowiadania *Rozdzióbią nas kruki, wrony*, zwracając uwagę na ukazany w nim obraz klęski powstania styczniowego.
- Wskażesz elementy obrazowania: realistycznego, naturalistycznego, symbolicznego i ekspresjonistycznego
- Wyjaśnisz, na czym polega deheroizacja powstania styczniowego dokonana w opowiadaniu Stefana Żeromskiego.
- Porównasz opis śmierci głównego bohatera opowiadania Stefana Żeromskiego *Rozdzióbią nas kruki, wrony* z innymi opisami śmierci powstańców.

Przeczytaj

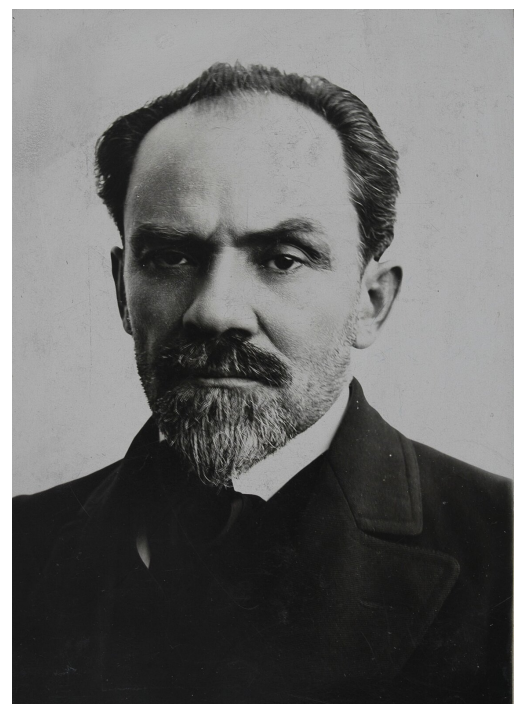
Literatura wobec klęski powstania styczniowego

Literatura romantyczna wykreowała szczególny typ narracji patriotycznej, pozwalającej tłumaczyć „narodowe grzechy” i zaniechania, kompensować porażki kolejnych powstań, podnosić szczególną rolę narodu polskiego mającego swoim cierpieniem odkupić grzechy innych nacji.

Po upadku powstania styczniowego należało przewartościować takie podejście. Klęska ostatniego romantycznego zrywu narodowowyzwoleńczego przyniosła nie tylko tysiące ofiar i zintensyfikowała represje zaborców wobec Polaków. Przede wszystkim obnażyła głębokie podziały w polskim społeczeństwie. Rządowi powstańczemu nie udało się przeprowadzić zagwarantowanego chłopom uwłaszczenia, co wykorzystał car Aleksander II, który w 1864 roku nadał im prawo do posiadania ziemi. Miało to wpływ na stosunki w polskim społeczeństwie, ponieważ wielu chłopów zaangażowało się w walkę powstańczą, licząc na obiecane przez powstańcze władze uwłaszczenie.

Powstanie styczniowe było krytykowane także przez grupę tzw. stańczyków – krakowskich konserwatystów reprezentujących przede wszystkim interesy bogatej arystokracji, w zrywie narodowowyzwoleńczym dopatrujących się jedynie realizacji romantycznym mrzonek o wolności.

Wszystkie ówczesne napięcia znajdują swój oddźwięk w twórczości Stefana Żeromskiego, który uważał, że należy symbolicznie „[rozrywać polskie rany, żeby się nie zabiłymi błoną podłości](#)”. Dlatego też jego własna twórczość koncentruje się przede wszystkim na problematyce krzywdy społecznej

i walki narodowowyzwoleńczej. Jak pisze Artur Hutnikiewicz:

Stefan Żeromski (1864–1925)

Źródło: domena publiczna.

” Artur Hutnikiewicz

Stefan Żeromski

Żeromski był pogrobowcem powstania styczniowego, wychował się i wyrósł w tradycji czynu powstańczego. To go określiło jako człowieka i pisarza na całość życia. Był pierwszym polskim pisarzem, który od czasów wielkiego romantyzmu z taką dramatyczną ekspresją starał się odtworzyć dramatyczne dzieje wiekowej walki narodu. Zgodnie ze swoją impulsywną naturą daleki od powściągliwości, niecierpliwie, w namiętnej samoudręce obnażał najbardziej dolegliwe i bolesne zakamarki pamięci. Klęska powstania i wszystkie naturalne konsekwencje tej klęski, spodlenie życia, jakie niesie niewola, samotność nieprzejednanych i walczących do końca zostały po raz pierwszy od lat nazwane i pokazane w tej twórczości w sposób przejmujący do głębi

Źródło: Artur Hutnikiewicz, *Stefan Żeromski*, [w:] tegoż, *Młoda Polska*, Warszawa 1994, s. 274.

W opowiadaniu *Rozdzióbią nas kruki, wrony* Stefan Żeromski zrywa z tradycją romantyczną, wydając „[walkę tradycyjnej nucie pisarzy na temat powstania styczniowego](#), [nucie tak jednostajnie ubogiej](#)”. Ideowy wydźwięk opowiadania *Rozdzióbią nas kruki, wrony* nawiązuje do radykalnych ocen klęski powstania styczniowego. Utwór został wymierzony przeciwko grupie stańczyków oraz ideałom pozytywistycznym zakładającym odrzucenie walki zbrojnej. Pojawiające się nad ciałem głównego bohatera wrony i kruki mają symbolizować konformizm i interesowność niektórych przedstawicieli polskiego społeczeństwa, określających każdy bunt mianem warcholstwa. Jak zauważa Melania Kierczyńska:

” Melania Kierczyńska

Rozdzióbią nas kruki, wrony... w świetle listów Żeromskiego z 1892 roku

[...] niektóre określenia wyrażające zachowanie się wron i kruków zostały wzięte z książki Stanisława Tarnowskiego – *Z doświadczeń i rozmyślań*. Posłużenie się obcym tekstem pozwoliło autorowi w obręb przeszłych zdarzeń wprowadzić w sposób dyskretny treści współczesne. [...] ten fragment utworu stanowi zjadliwą satyrę na stańczyków, a zwłaszcza na ich wodza Tarnowskiego. Drogą pośrednią zostały więc w noweli potępione ugodowość i [serwilizm](#) obozów i ugrupowań politycznych, maskujących swe poczynania rzekomym kierowaniem się polityczną mądrością i narodową racją stanu.

Źródło: Melania Kierczyńska, *Rozdzióbią nas kruki, wrony... w świetle listów Żeromskiego z 1892 roku*, [w:] *tejsze*, Stefan Żeromski, Warszawa 1951, s. 57.

Adam Chmielewski, *Czarne chmury. Śmierć. Pomór, tryptyk „Kłęska”*, 1870

Źródło: ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie, domena publiczna.

Żeromskiego interesuje przede wszystkim to, co wpłynęło na klęskę zbrojnego zrywu. Wskazuje na historyczne oraz aktualne przyczyny braku świadomości narodowej chłopów, dowodzi, że tylko realne zaangażowanie ludu do walki o wolność kraju gwarantuje zwycięstwo. Artur Hutnikiewicz pisze:

” Artur Hutnikiewicz

Stefan Żeromski

Twórczość Żeromskiego na tle literatury modernizmu odcinała się wyraźnie swoim społecznym i narodowym zaangażowaniem. [...] Przynosiła najpełniejszy bodaj obraz społeczeństwa polskiego wieku XIX i początków wieku nowego. W tej całościowej panoramie eksponowała szczególnie pewne zjawiska i aspekty, które Żeromski znał najlepiej z indywidualnych doświadczeń i które uważał za szczególnie istotne dla przyszłości Polski. Taką sprawą, w której najznamienniej ujawniało się jego narodowe i obywatelskie sumienie i odpowiedzialność pisarska, był problem chłopski. Był w tej sprawie pilnym uczniem i dalekim potomkiem tych polskich demokratów

i radykałów szlacheckich [...], którzy główną przyczynę naszych klęsk narodowych upatrywali w krótkowzrocznym egoizmie społecznym szlachty polskiej i pragnęli odzyskanie niepodległości połączyć najściślej z antyfeudalną rewolucją chłopską.

Źródło: Artur Hutnikiewicz, *Stefan Żeromski*, [w:] tegoż, *Młoda Polska*, Warszawa 1994, s. 273.

Wyłaniający się z opowiadania *Rozdzióbią nas kruki, wrony* świat przedstawiony został odmalowany w krańcowo pesymistycznej tonacji. Żeromski nie potępia jednak samego powstania i jego bojowników, ale prezentuje sugestywny, odheroizowany i daleki od „[eleganckich komunałów](#)” obraz jego klęski.

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Słownik

antyestetyzm

(gr. *anti* – (na)przeciw + *aisthêticos* – postrzegany zmysłami) – tendencja w sztuce i literaturze przeciwstawiająca się klasycznym, tradycyjnym koncepcjom piękna, polegająca na doborze elementów i działań uznawanych za brzydkie, dziwaczne, ordynarne. W literaturze wiąże się z wprowadzaniem języka potocznego. Może mieć charakter prowokacji, której celem jest wywołanie wstrząsu u odbiorcy

ekspresjonizm

(fr. *expressionnisme*) – kierunek w sztuce, który rozwinął się na początku XX wieku, zainspirowany głównie twórczością artystów niemieckich. Skupiał się na poszukiwaniu wyrazu dla silnych wewnętrznych przeżyć emocjonalnych, poruszał tematykę duchową, metafizyczną. Utwory ekspresjonistyczne charakteryzował indywidualizm, hiperboliczny styl, radykalne rozdzielenie sfery ducha i materii

naturalizm

(fr. *naturalisme*) – prąd literacki powstały w drugiej połowie XIX wieku wykorzystujący osiągnięcia nauk przyrodniczych, związany z poglądami deterministycznymi i ewolucjonistycznymi, często operujący silnymi środkami wyrazu, niestroniący od szczegółowego opisywania scen drastycznych, ukazujący ludzi jako organizmy biologiczne

realizm

(fr. *réalisme*) – w literaturze prąd spopularyzowany w prozie II połowy XIX wieku, dążący do jak najwierniejszego odzwierciedlenia świata znanego czytelnikowi z codzienności. Realiści opisywali wydarzenia, bohaterów i ich egzystencję w sposób reprezentatywny dla przedstawianej w utworze grupy społecznej

serwilizm

(łac. *servitium* – niewola, *servitutis* – służenie) – bezkrytyczne podporządkowanie się jakiejś władzy

stańczycy

ugrupowanie polityczne w Galicji Zachodniej złożone przede wszystkim z przedstawicieli ziemiaństwa i wyższych urzędników, powstałe w latach 60. XIX wieku. Stańczycy zmierzali do rozszerzenia praw narodowych w Galicji przy zachowaniu lojalności wobec Austrii. Stanęli w opozycji wobec romantycznej wizji polskiej historii, głosili potrzebę żmudnej pracy w celu wzmocnienia podstaw bytu narodowego. Główni przedstawiciele: S. Tarnowski, J. Szujski, S. Koźmian

symbolizm

(gr. *sýmbolon* – symbol) – kierunek w sztuce zapoczątkowany przez poetów francuskich w II połowie XIX wieku, zakładający rezygnację z bezpośredniego opisu emocji, opierający się na sugerowaniu wzruszeń i nastrojów, operujący wieloznacznymi symbolami w celu wyrażenia treści, które nie mają określenia w systemie językowym

turpizm

(łac. *turpis* – brzydki) – nurt w literaturze i sztuce, wyrażający się w szczególnym zainteresowaniu przedmiotami i zjawiskami nieestetycznymi

Schemat

Polecenie 1

Przeanalizuj schemat dotyczący językowego ujęcia klęski powstania styczniowego w opowiadaniu Stefana Żeromskiego *Rozdzióbią nas kruki, wrony*. Wskaż elementy obrazowania 1) realistycznego, 2) naturalistycznego, 3) ekspresjonistycznego, 4) symbolistycznego.

Polecenie 2

Określ nastrój panujący w opowiadaniu Żeromskiego. Na podstawie cytatów wskaż środki językowe, które służą do jego oddania.

Obraz klęski powstania styczniowego

①

②

③

④

⑤

Czytelnik odnosi wrażenie, że jest świadkiem przedstawionych wydarzeń, które swoim kształtem i układem prowokują do wyciągnięcia wniosków.

” Nagle w śmiertelnej ciszy jesiennego zmroku przeleciało nad ziemią rozpaczliwe końskie rzenie. Chłop się zatrzymał i nakrywszy oczy dłonią od blasku, patrzył pod zachód słońca.
Na tle zorzy liliowej widać było konia, wspartego na przednich nogach. Motał łbem, wykręcał go w stronę grobu Winrycha i rżał.
Trzepały się nad tym żywym trupem, wlatywały, spadały i krążyły wron całe gromady. Zorza szybko gasła. Zza świata szła noc, rozpacz i śmierć.

OPIS PRZYRODY

nastrojowość, nagromadzenie czasowników oddających ruch, zmienność przyrody, metaforyka

” Ponura jesień zwarzyła już i wytruła w trawach i chwastach wszystko, co żyło. Obdarte z liści, szerniąte rokiciny żałośnie szumiały, niżając pręty aż do samej ziemi. Kartofliska, ściernie, a szczególnie role świeżo uprawne i zasiane, rozmiękły na przepaściste bagna. Bure obłoki, podarte i rozczochrane, leciały szybko, prawie po powierzchniach tych pól obumarłych i przez deszcz schłostanych.

TRAGICZNA ŚMIERĆ POWSTAŃCA

rozbudowane struktury zdaniowe (strumień świadomości bohatera) przy jednoczesnej oszczędnej konstrukcji opisu, słownictwo nacechowane emocjonalnie

” Zerwali się w skok z miejsca zgodnym susem i wraz go przebili. Jeden ohydnie rozplatał mu brzuch, a drugi złamał dekę piersiową. Trzeci

ułań odjechał o kilkanaście kroków i gdy dwaj pierwsi, wyrwawszy lance i splunawszy, usunęli się na bok, wziął na cel głowę powstańca. Pociągnął za cyngiel wtedy właśnie, gdy nieszczęsny zsunął się w bruzdę. Kula, przesywszy czaszkę naręcznego konia, zabiła go na miejscu. Zwierzę stęknęło żałośnie i padło bez tchu na nogi konającego Andrzeja. Żołnierze zsiadli z koni i zrewidowali puste kieszenie sukmany. Rozgniewani o to, że Winrych wypił wszystką gorzałkę, rozbili butelkę na jego czaszce i podarli mu ostrogami policzki.

4

UCZTA WRON I KRUKÓW

słownictwo symboliczne, brutalność obrazowania – dążenie do fotograficznego odwzorowania rzeczywistości

” Za przykładem śmiałej wrony ruszyły się jej towarzyszki. Ta preparowała żebro, inna szczypała nogę, jeszcze inna rozrabiła ranę w czaszce. Najbardziej przecież ze wszystkich odznaczyła się ta (należy jej się tytuł „tej miary”), co pragnęła zajrzeć do wnętrza mózgu, do siedliska wolnej myśli i zupełnie je zeżreć. Ta wstąpiła majestatycznie na nogę Winrycha, pomaszerowała po nim, dotarła szczęśliwie aż do głowy i poczęła dobijać się zapamiętałe do wnętrza tej czaszki, do tej ostatniej fortecy polskiego powstania.

5

POJAWIENIE SIĘ CHŁOPA „Z WIOSKI NAJBLIŻSZEJ”

stylizacja biblijna, słownictwo nacechowane emocjonalnie, porównania animalistyczne (zatarcie różnicy między człowiekiem i zwierzęciem)

” Wyrzekłszy ostatnie amen, już z błyskiem pożądlivosti w oczach, rzucił się przede wszystkim do kieszeni i zanadrza i począł szukać

trzosą. Nic tam już nie znalazł. Obdarł tedy trupa z sukmany, szmat zgrzebnych, zsuł mu buty, zabrał nawet zbłocone onuczki, owinął tymi łańchmanami część broni i szybko się oddalił. Po upływie godziny wrócił, aby zabrać resztę zdobyczy. Około południa przyprowadził parę koni i wyprzągnął konia kalekę.

Źródło cytatów: Stefan Żeromski, *Opowiadania*, Wrocław 2001

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

W opowiadaniu *Rozdzióbią nas kruki, wrony* Stefan Żeromski dokonuje:

rozrachunku z przyczynami upadku powstania styczniowego

deheroizacji powstania styczniowego

mitologizacji powstania styczniowego

bezwzględnej krytyki powstania styczniowego

Ćwiczenie 2

Przeczytaj poniższe cytaty z opowiadania *Rozdzióbią nas kruki, wrony*. Nazwij zastosowane w nich środki wyrazu artystycznego i określ ich funkcje.

Cytat	Środek stylistyczny	Funkcja
„Ponura jesień zwarzyła już i wytruła w trawach i chwastach wszystko, co żyło”.	<input type="text"/>	<input type="text"/>
„Bure obłoki, podarte rozczochrane, leciały szybko, prawie po powierzchniach tych pól obumarłych i przez deszcz chłostanych”.	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Ćwiczenie 3

Na podstawie zacytowanego poniżej fragmentu opowiadania określ stosunek Winrycha do idei czynu oraz sensu powstania styczniowego.

” Stefan Żeromski

Rozdzióbią nas kruki, wrony

Gdy tak zmoknięty, głodny i bardzo znużony brnął przy wozie, poczęto, jakby wraz z zimnem, wsiąkać w niego uczucie nędzy. W kieszeni nie miał już ani okruszyny chleba i ani kropli wódki we flaszcze. Dziurawe buty [...] nie mogły być przyczyną owego uczucia nędzy. Nie sam głód również i nie samo zimno je wywoływało. Ale po śladach, zostawionych na błocie przez te dziurawe buty, szła za Winrychem ironia spostrzeżeń, owa bieda okrutna, co nie waha się wtargnąć do miejsca świętego świętych, co odważnie, jak plugawy lichwiarz, bierze w szachrajską swą rękę bezcenne klejnoty ludzkiego ducha i drwi z ich wartości, ubierając tę podłość w najlogiczniejsze sylogizmy. — Wszystko przełajdaczone — szepcze Winrych, pogwizdując — przegrane nie tylko do ostatniej nitki, ale do ostatniego westchnienia wolnego. Teraz dopiero wyleci na świat strach o wielkich ślepiach, ze stojącymi na łbie włosami, i wypędzi z mysich nor wszystkich metafizyków reakcji i proroków ciemnoty. Czego dawniej nie ważyłby się jeden drugiemu do ucha powiedzieć, to teraz będą opiewali heksametrem. Ile w człowieku jest zbója i zdrajcy, tyle z niego wywleką, na widok publiczny ukażą i ku czci oraz naśladowaniu podadzą. I pomyśleć, że to my taki sprawiliśmy postęp wyobrażeń, ponieważ przegraliśmy...

Idea czynu zbrojnego

Sens powstania

Źródło: Stefan Żeromski, *Rozdzióbią nas kruki, wrony*, [w:] tegoż, *Opowiadania*, Warszawa 2001, s. 12.

Ćwiczenie 4

Na podstawie fragmentu opowiadania Stefana Żeromskiego *Rozdzióbią nas kruki, wrony* napisz, jak została przedstawiona śmierć powstańca. Porównaj ją z romantyczną tradycją ukazywania śmierci bohatera, bojownika o narodową wolność.

” Stefan Żeromski

Rozdzióbią nas kruki, wrony

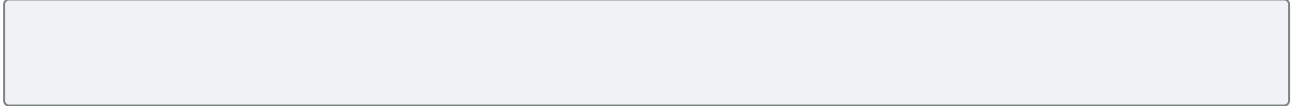
Dwu z nich odsadziło się natychmiast o kilkadziesiąt kroków i szybkim ruchem nastawiło lance poziomo. Skazany spojrzął na nich, gdy mieli ukłuć konie ostrogami, i zaraz, jak małe dziecko, zastaniając głowę rękami, cichym, szczególnym głosem wymówił:

– Nie zabijajcie mnie...

Zerwali się w skok z miejsca zgodnym susem i wraz go przebili. Jeden ohydnie rozplątał mu brzuch, a drugi złamał dekę piersiową. Trzeci ułan odjechał o kilkanaście kroków i gdy dwaj pierwsi, wyrwawszy lance i splunawszy, usunęli się na bok, wziął na cel głowę powstańca. Pociągnął za cyngiel wtedy właśnie, gdy nieszczęsny zsunął się w bruzdę. Kula, przesywszy czaszkę naręcznego konia, zabiła go na miejscu. Zwierzę stęknęło żałośnie i padło bez tchu na nogi konającego Andrzeja. Żołnierze zsiadli z koni i zrewidowali puste kieszenie sukmany. Rozgniewani o to, że Winrych wypił wszystką gorzałkę, rozbili butelkę na jego czasce i podarli mu ostrogami policzki. Na głos sygnału, wzywającego ich do powrotu, wskoczyli na siodła i nabrawszy z wozu po kilka sztuk dobrych pałaszów belgijskich odjechali za oddziałem, który zanurzył się już we mgłę i szarugę. Dowódca szwadronu ścigał forsownie jakiś topniejący oddziałek powstańczy, toteż nie miał czasu zawrócić po broń zostawioną w polu na wozie Winrychowym. Tymczasem deszcz rzęsiście puścił się znowu i na małą chwilę ocucił powstańca. Powieki jego, zaciśnięte przez ból i popłoch śmiertelny, dźwignęły się i oczy po raz ostatni zobaczyły obłoki. Usta mu drgnęły i wymówiły do tych chmur szybko pędzących

ostatnią myśl „...Odpuść nam nasze winy, jako i my odpuszczamy naszym winowajcom...” Wielka nadzieja nieśmiertelności ogarnęła umierającego, niby przestrzeń bez końca. Z tą nadzieją w sercu umarł. Głowa jego wygniotła w błocie dołek, do którego teraz spływać poczęły maleńkie strumyki i tworzyły coraz większą kałużę.

Źródło: Stefan Żeromski, *Rozdzióbią nas kruki, wrony*, [w:] tegoż, *Opowiadania*, Warszawa 2001, s. 12.

Ćwiczenie 5

Przyjrzyj się rysunkowi Artura Grottgera *Na pobojuwisku* pochodzącemu z cyklu *Polonia* oraz przeczytaj fragment opowiadania *Rozdzióbią nas kruki, wrony*. Wskaż i omów dwie różnice w sposobie ukazania śmierci powstańczej w opowiadaniu i dziele Grottgera.

Artur Grottger, *Na pobojuwisku*, 1863

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Różnica pierwsza

Różnica druga

Ćwiczenie 6

Dokonaj interpretacji trzech fragmentów opowiadania *Rozdzióbią nas kruki, wrony* zaznacz zdania prawdziwe.

” Stefan Żeromski

Rozdzióbią nas kruki, wrony

[...] nowy przybysz, co zbliżał się niepostrzeżenie, chyłkiem podobny do dużej, szarej bestii. Nie był to wcale poetyczny szakal, lecz człowiek ubogi, chłop z wioski najbliższej.

Źródło: Stefan Żeromski, *Rozdzióbią nas kruki, wrony*, [w:] tegoż, *Opowiadania*, Warszawa 2001, s. 13.

” Stefan Żeromski

Rozdzióbią nas kruki, wrony

Dziwnie rzewna radość wstępowała do jego duszy i ubierała mu cały widnokrąg, cały zakres umysłowego objęcia, całą ziemię barwami cudnie pięknymi.

Źródło: Stefan Żeromski, *Rozdzióbią nas kruki, wrony*, [w:] tegoż, *Opowiadania*, Warszawa 2001, s. 13.

” Stefan Żeromski

Rozdzióbią nas kruki, wrony

Tak bez wiedzy i woli zemściwszy się za tyłowieczne niewolnictwo, za szerzenie ciemnoty, za wyzysk, za hańbę i cierpienie ludu, szedł ku domowi z odkrytą głową i z modlitwą na ustach.

Źródło: Stefan Żeromski, *Rozdzióbią nas kruki, wrony*, [w:] tegoż, *Opowiadania*, Warszawa 2001, s. 14.

Pojawienie się hiperbolizacji w opisie zachowania chłopca ma na celu wzmocnienie wyrazistości przedstawianej przez Żeromskiego problematyki.

Odautorskie przedstawienie uczuć chłopca jest dowodem klęski pozytywistycznego postulatu pracy u podstaw.

Stefan Żeromski, kreśląc portret chłopca, odżegnuje się od potępienia jego postawy wobec powstania styczniowego.

- Opis zachowania chłopca oraz jego stosunku do ciała zmarłego powstańca można uznać za symbol braku świadomości narodowej wśród przedstawicieli tego stanu, krzywdy i wyzysku, które narastały przez wieki.

Ćwiczenie 7

Wyjaśnij symboliczny sens literackich obrazów pojawiających się w opowiadaniu Żeromskiego *Rozdzióbią nas kruki, wrony*.

Obraz literacki	Wyjaśnienie
wrona wydziobująca mózg Winrycha	<input type="text"/>
zorca pojawiająca się w zakończeniu opowiadania	<input type="text"/>
dziurawe buty Winrycha	<input type="text"/>
zdychający koń	<input type="text"/>

Ćwiczenie 8

Jakie przesłanie niesie sposób prezentacji obrazu klęski powstania styczniowego? Sformułuj dwa argumenty poparte przykładami z tekstu.

Praca domowa

Odtwórz opisywane przez Stefana Żeromskiego w opowiadaniu *Rozdzióbią nas kruki, wrony* zdarzenia z perspektywy chłopca „z wioski najbliższej”. Weź pod uwagę jego perspektywę, świadomość wagi rozgrywającej się sytuacji.

Dla nauczyciela

Autorki: Małgorzata Kosińska-Pułka, Bożena Święch

Przedmiot: Język polski

Temat: „Zza świata szła noc, rozpacz i śmierć...” Obraz klęski powstania w *Rozdzióbią nas kruki, wrony* Stefana Żeromskiego

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

2) rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach (fantastyczną, symboliczną, mimetyczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową);

4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę,

eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;

5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;

8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

1) przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych, naukowych;

2) analizuje strukturę tekstu: odczytuje jego sens, główną myśl, sposób prowadzenia wywodu oraz argumentację;

II. Kształcenie językowe.

1. Gramatyka języka polskiego. Uczeń:

3) rozpoznaje argumentacyjny charakter różnych konstrukcji składniowych i ich funkcje w tekście; wykorzystuje je w budowie własnych wypowiedzi;

4. Ortografia i interpunkcja. Uczeń:

1) stosuje zasady ortografii i interpunkcji, w tym szczególnie: pisowni wielką i małą literą, pisowni łącznej i rozłącznej partykuły nie oraz partykuły -bym, -byś, -by z różnymi częściami mowy; pisowni zakończeń -ji, -ii, -i ; zapisu przedrostków roz-, bez-, wes-, wz-, ws-; pisowni przyimków złożonych; pisowni nosówek (a, ę) oraz połączeń om, on, em, en ; pisowni skrótów i skrótowców;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

6) rozumie, na czym polega logika i konsekwencja toku rozumowania w wypowiedziach argumentacyjnych i stosuje je we własnych tekstach;

7) odróżnia dyskusję od sporu i kłótni;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;

2) buduje wypowiedź w sposób świadomy, ze znajomością jej funkcji językowej, z uwzględnieniem celu i adresata, z zachowaniem zasad retoryki;

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

10) w interpretacji przedstawia propozycję odczytania tekstu, formułuje argumenty na podstawie tekstu oraz znanych kontekstów, w tym własnego doświadczenia, przeprowadza logiczny wywód służący uprawomocnieniu formułowanych sądów;

IV. Samokształcenie.

1. rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;

2. porządkuje informacje w problemowe całości poprzez ich wartościowanie; syntetyzuje poznawane treści wokół problemu, tematu, zagadnienia oraz wykorzystuje je w swoich wypowiedziach;

Lektura obowiązkowa

31) Stefan Żeromski, *Rozdziobią nas kruki, wrony...*, Przedwiośnie;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- wyjaśni znaczenie tytułu opowiadania Stefana Żeromskiego *Rozdziobią nas kruki, wrony*,
- zinterpretuje fragmenty opowiadania *Rozdziobią nas kruki, wrony*, zwracając uwagę na ukazany w nim obraz klęski powstania,
- wskaże elementy obrazowania: realistycznego, naturalistycznego, symbolicznego i ekspresjonistycznego,
- porówna opis śmierci głównego bohatera opowiadania Stefana Żeromskiego *Rozdziobią nas kruki, wrony* z innymi opisami śmierci powstańców.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Uczniowie zapoznają się z treściami w sekcji „Przeczytaj” lekcji *„Zza świata szła noc, rozpacz i śmierć...”* *Obraz klęski powstania w Rozdzióbią nas kruki, wrony* *Stefana Żeromskiego*. Przypominają sobie także utwory literackie i malarskie, których tematem jest powstanie styczniowe.

Faza wprowadzająca:

1. Na tablicy nauczyciel zapisuje słowa: bunt, spisek, powstanie i prosi uczniów o wpisanie definicji, skojarzeń w formie mapy myśli. W trakcie notowania może

zrodzić się dyskusja, którą moderuje prowadzący: dlaczego ludzie się buntują, przeciwko czemu, komu? W nawiązaniu do dyskusji wybrani lub pasjonujący się historią uczniowie omawiają okoliczności wybuchu powstania styczniowego, którą warto zakończyć notatką w punktach.

2. Podanie celu i tematu zajęć.

Faza realizacyjna:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy schemat interaktywny. Prosi, by uczniowie podzielili się na cztery grupy. Każda z nich analizuje cytaty z opowiadania Żeromskiego pod kątem innego sposobu obrazowania: 1) realistycznego, 2) naturalistycznego, 3) ekspresjonistycznego, 4) symbolistycznego i notuje swoje spostrzeżenia (polecenie 1 z sekcji „Schemat interaktywny”). Nauczyciel zwraca uwagę uczniów, że mogą korzystać podczas pracy ze słownika terminów zamieszczonego w e-materiale.
2. Liderzy grup prezentują odpowiedzi. Uczniowie notują w zeszytach wnioski z pracy wszystkich grup pod hasłem: Jaki obraz powstania wyłonił się z lektury opowiadania?. Nauczyciel komentuje efekty ich pracy.
3. Następnie uczniowie, pracując w parach, analizują sposób ukazania śmierci powstańca. Rozwiązują ćw. 4 i 5, a następnie wymieniają się refleksjami na forum klasy.
4. Ćwiczenia 7 i 8 uczniowie wykonują wspólnie, nauczyciel moderuje dyskusję nad poruszonymi w nich problemami (symbolika i przesłanie opowiadania *Rozdzióbią nas kruki, wrony*).

Faza podsumowująca:

1. W podsumowaniu lekcji nauczyciel zadaje pytania: Na czym polega deheroizacja powstania styczniowego w utworze Żeromskiego? W jakim celu pisarz dokonał tego zabiegu? W jaki sposób można zinterpretować tytuł *Rozdzióbią nas kruki, wrony*? Uczniowie dyskutują swobodnie, a wnioski notują w zeszytach.

Praca domowa:

1. Odtwórz opisywane przez Stefana Żeromskiego w opowiadaniu *Rozdzióbią nas kruki, wrony* zdarzenia z perspektywy chłopca „z wioski najbliższej”. Weź pod uwagę jego perspektywę, świadomość wagi rozgrywającej się sytuacji.

Materiały pomocnicze:

- Sławomir Sobieraj, *Etos powstania styczniowego jako fundament koncepcji odrodzenia państwa i narodu w twórczości Stefana Żeromskiego*, „Inskrypcje” 2016/2.
- Henryk Markiewicz, *W kręgu Żeromskiego. Rozprawy i szkice historycznoliterackie*, Warszawa 1977.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedialne „Schemat” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.